

Een unieke pelmolen in restauratie

In 2015 staan industriemolens en hun vele verschijningsvormen centraal in de Zelfzwichter. Alle molens met een ander doel dan opmalen van water kunnen tot de industriemolens worden gerekend. In het eerste nummer werd de korenmolen belicht. Veel korenmolens zijn daarnaast ook als pelmolen ingericht. Een bijzondere koren- en pelmolen is de Eureka in Klein Wetsinge bij Sauwerd. Zelfzwichterredacteurs Jan Kugel en Johan van Dijk reisden af naar Wetsinge voor een gesprek met Bert Leeuw en Ids van der Honing van Molenstichting Winsum.

Molen in operatie

Bert Leeuw en Ids van der Honing zijn beiden lid van de bouwcommissie die de restauratie van de Eureka begeleidt. Bert is daarnaast actief als vrijwillig molenaar op koren- en pelmolen De Ster in Winsum. Ids is ook bestuurslid van Molenstichting Winsum, de eigenaar van de molen, en is vrijwillig molenaar in opleiding en één van de vrijwilligers die zaagmolen De David in het openluchtmuseum in Warffum draaiende houdt. Ze ontvangen ons in een molen waar druk wordt gewerkt, je zou het bijna een operatie kunnen noemen. Medische termen zijn de heren overigens niet vreemd: Bert is gepensioneerd kinderarts en Ids was jarenlang tandarts in Winsum. De operatie van de Eureka is nogal grootschalig. In april is de hele onderbouw onder handen genomen en daarna zal het gaande werk en het gevluht van de molen een grondige revisie krijgen. De heren laten met trots de molen zien.

Een molen in een klein dorp

Klein Wetsinge is een klein dorpje direct ten noorden van Sauwerd. Toch is Klein Wetsinge groter dan het iets noordelijker gelegen Groot Wetsinge! Deze wellicht

verwarrende naamgeving heeft er mee te maken dat Groot Wetsinge op een wierde ligt en Klein Wetsinge een klein lintdorp is. Al is het dan klein van naam en aantal inwoners, al omstreeks 1628 heeft er een molen gestaan in het dorp. Deze standerdmolen is na 1820 vervangen door een achtkante molen, waarschijnlijk een grondzeiler. Na brand in 1872 werd een nieuwe koren- en pelmolen gebouwd, deze keer als stellingmolen uitgevoerd. Begin twintigste eeuw kreeg de Wetsinger molen zelfzwichting. Tot de Tweede Wereldoorlog verliep de geschiedenis van de Wetsinger molen niet veel anders dan die van andere Groninger molens. Rond 1942 was de molen zo bouwvallig dat hij eigenlijk rijp was voor de sloop. De molen werd echter niet gesloopt maar wel rigoureuus verbouwd en zou daarmee een uniek industrieel monument worden.

De redding van Meuleman

In de oorlog werden vele afgeschreven molens weer in gebruik genomen. Willem Frederik Meuleman, die oorspronkelijk uit Amsterdam afkomstig was, trok zich het lot van enkele molens aan en kocht er een drietal aan in de provincie Groningen: de Bolwerksmolen in Nieuweschans, de Entreprise in Kolham en de molen van Wetsinge. De eerste raakte tijdens de oorlog zwaar beschadigd en werd later afgebroken, maar voor beide andere molens was de aankoop door Meuleman (zeer toepasselijke naam!) de redding. Wat er in Wetsinge gebeurde was erg bijzonder. In tegenstelling tot wat altijd beweerd is, was het niet in 1952 dat de modernisering van de Wetsinger molen plaatsvond, want al in 1943 was Meuleman hier samen met molenmaker Bremer aan begonnen. Bert Leeuw en Ids van der Honing hebben een afdruk bij zich van de originele bouwtekeningen van molenmaker Bremer. Het plan is in de oorlog gemaakt. Bremer had het idee de pellerij

geheel te moderniseren door middel van onderaandrijving en een centrale stofafzuiging op windkracht. Deze plannen zijn later ook bijna exact volgens de tekeningen uitgevoerd. De modernisering van het wiekenkruis is echter nooit tot stand gekomen. Bremer ontwikkelde namelijk in de oorlog een wieksysteem dat lijkt op dat van molenmaker Dekker, maar dat in zijn geheel als een draaibare vliegtuigvleugel op de molenroede uitgevoerd moest worden. Bremer experimenteerde met dit systeem op De Jonge Hendrik in Den Aniel, maar door materiaalschaarste en gebrek aan hydraulische techniek is het bij een prototype gebleven dat snel weer van de Anielster molen verdwenen is. Op de Eureka werd het dan ook niet uitgevoerd.

Onderaandrijving

Tussen 1943 en 1947 werd de molen stukje bij beetje opgeknapt. Zo kwam er een nieuwe stelling, kreeg de onderbouw nieuwe zolders met ijzeren in plaats van houten zolderbalken en werd de onderaandrijving voor de pelstenen en de maalstoel aangebracht. Tot slot werden twee nieuwe roeden gestoken, al wel voorzien van stroomlijn naar het systeem van molenmaker Van

Bussel, maar nog zonder zelfzwichting. Uit enkele artikelen blijkt dat de molen toen alweer graan kon malen maar nog niet in staat was om te pellen. Meuleman deed in 1949 de molen van de hand en in 1951 kocht Everhardus Offeringa, van oorsprong pelmolenaar in Warffum, de molen uit de failliete inboedel van de olieslagerij die de molen in de tussentijd in eigendom heeft gehad. Offeringa liet de molen in geheel werkbare staat brengen en bracht ook de zelfzwichting terug op de molen. Zo'n vijftien jaar is de molen in bedrijf geweest. Hidde Hazekamp (1914-2001), telg van het bekende molenaarsgeslacht Hazekamp uit Westerwijingterd, hield de molen tussen 1954 en 1966 in bedrijf. Daarna kwam de molen helaas weer stil te staan en ging de toestand zienderogen achteruit.

Restauratie(s)

In het Groninger Molenboek van 1981 staat een afbeelding van een haveloze molen. In 1988 kwam hierin echter verandering toen de molen uitwendig geheel werd gerestaureerd. De voorheen altijd naamloze molen kreeg bij deze gelegenheid de naam

De website van het Groninger Molenhuis plaatste in 2014 het volgende bericht:

Ranomi Kromowidjojo boegbeeld voor molen Eureka in Wetsinge

De bekende zwemster Ranomi Kromowidjojo, afkomstig uit Sauwerd, is sinds 2014 beschermvrouw van de molen Eureka in Wetsinge. Koren- en pelmolen Eureka in Wetsinge is door de familie Offeringa op 30 oktober 2013 officieel overgedragen aan molenstichting Winsum. De molenstichting is bezig met de restauratie van de molen en hoopt met Kromowidjojo als boegbeeld gemakkelijker sponsors te kunnen werven.

Eureka, naar de molen in Warffum waar Offeringa als molenaar was begonnen. De molen zag er schitterend uit, maar draaide weinig en kwam na het overlijden van vrijwillige molenaars Hazekamp en Datema weer stil te staan. Het verval sloeg helaas wederom toe. De firma Offeringa, inmiddels gerund door de kleinzoons van Everhardus, deed in 2013 de molen over aan de Molenstichting Winsum. Duidelijk was dat er snel actie ondernomen moest worden. Subsidies werden aangevraagd en kleine en grote bijdragen van diverse fondsen werden binnengesleept. Op 9 oktober 2014 werd in aanwezigheid van burgemeester Rinus Michels van Winsum en gedeputeerde Bote Wilpstra begonnen met de restauratie. Molenmaker Vaags uit Aalten voert het werk uit. Het streven is de molen terug te brengen naar de situatie van 1952. Hierbij zal ook de verdwenen Busselstroomlijn op de wieken weer terug gaan keren. Leeuw en Van der Honing laten zien dat er op dit moment vooral aan de onderbouw gewerkt wordt. De stalen vloerbalken waren grotendeels iets te krap in het muurwerk aangebracht waardoor ze als het ware naar buiten gingen breken. Deze schade, samen met de aardbevingschade aan de molen, wordt hersteld.

Toekomst

De Eureka is een unieke molen in het Nederlandse molenbestand. Molenstichting Winsum is zich daar terdege van bewust. De molen zal na de restauratie weer net zo kunnen pellen als in 1952. Enkele molenaars, zowel vrijwilliger als professioneel, hebben al belangstelling getoond om op deze molen te gaan werken. Voordat het zover is moet er uiteraard nog veel gebeuren. Medio augustus moet de molen er weer helemaal klaar voor zijn en tegen die tijd zal de molenstichting ook besluiten wie de molen gaat beheren. Het is te hopen dat de geschiedenis van verval zich niet zal herhalen, maar dat deze keer de molen voor vele jaren weer kan laten zien wat de bedoeling was van het plan van molenmaker Bremer.

